

Drömmresan

Drömresan

Äntligen en omfattande Europaresa som fungerade igen – 11.3–2.4.1997.

Resan började egentligen med haveriresan hösten '96 och dess efterverkningar. Efter fyra månader utan svar från SJ vände jag mig till kommunikationsminister Ines Uusmann, som ganska snart svarade och gav mig ett namn att vända mig till. Efter ett nytt brev till Karin Edberg fick jag svar från Jan Svensson, som gav mig delvis rätt och meddelade sin avsikt att gottgöra mig med en till hälften återbetald Inter Rail-biljett. Detta gav mig mod att åter satsa på Inter Rail.

Vad som hände under hösten var följande: efter klarsignal från SJ om att Inter Rail åter gällde i Serbien, och utan att de hade någon information om visumtvång i Serbien, satsade jag på den möjligheten och åkte dit, åkte fast i Serbien för att vara utan visum, plundrades av någon gränstjänsteman och skickades tillbaka till Budapest. Samtidigt ådrog jag mig en infektion och avbröt resan och åkte hem för att inte göra saken värre. Där gav jag SJ skulden för att ha gett mig felaktig information och bad dem ersätta mig för den Inter Rail-biljett jag köpt av dem i Sverige.

Den 11 mars lämnades Sverige i den lågande Hale-Bopp-kometens tecken, men det lovade att bli en kontrastrik resa. Det bekväma Csardaståget gick ännu inte direkt till Budapest, utan jag måste byta i Berlin och vänta där i 13 timmar. I Budapest måste jag ta reda på om jag måste ta omvägen genom Rumänien eller om jag den här gången kunde fara genom Serbien. Om jag kunde fara direkt till Sofia från Budapest via Belgrad skulle jag bara behöva vänta sex timmar i Budapest, medan jag måste vänta i 15 timmar om jag måste via Bukarest.

Den goda nyheten var Bulgarien, som var visumfritt sedan några dagar tillbaka. Däremot var landet i allmän nödsituation för övrigt: det hörde till vardagen att brödbutiker stormades, och inflationen var i februari 400%. Det enda som Bulgarien inte led brist på var vin, så från och med Bulgarien skulle god tillgång på vin följa mig genom alla länder, (Turkiet, Grekland, Italien,) ända till Österrike. Det lovade nästan att bli en vinresa. Den skulle ju dessutom avslutas i Wien.

(12.3.) Men Berlin var råkallt och bistert, och stationen Lichtenberg (världens ensli-gaste ställe att tillbringa väntan på tåg) var under fullständig ombyggnad, så det fanns ingen värme i stationen. Enda sättet att få någon värme där var att gå ut med sitt pick och pack och promenera energiskt.

Till resans dramatik bidrog denna gång en olycka. Fredag den 7 mars skar jag sönder två fingrar med en skarptandad brödkniv när jag skulle skära en hård brödkant och kniven slant. Jag blödde ner hela köket, som var hos en god vän, och kunde inte spela piano mer på några veckor. Försökte jag, började det genast blöda på nytt (trots plåster och bandage), och alla tangenter blev blodiga utom att det gjorde förtvivlat ont. Denna plötsliga och drastiska arbetsinkapacitetisering ökade i hög grad motivationen att resa bort. En sådan övertydlig resemotivation hade jag inte haft sedan min första Inter Rail-resa 1989, då jag reste iväg med brutet nyckelben.

Ej heller saknades det dramatik på vägen. När jag var i Berlin exploderade en bomb i Oranienburg, så att alla tåg norrifrån den dagen försenades ordentligt. Lyckligtvis hade jag kommit en dag för tidigt.

(13.3.) I Budapest gällde det att ta reda på om man kunde fara via Belgrad eller om man måste ta omvägen över Rumänien. Allt pekade på Rumänien. Ingen information i Budapest visste någonting. Det verkade som om de inte ville veta någonting och som om världen tog slut söder om Kelebia, den ungerska gränsstationen i söder. De kunde ge mig ett telefonnummer till jugoslaviska ambassaden, be mig ringa dit och fråga. Belgradtåget skulle gå om två timmar. Även

om man kunde få visum skulle det ta tid att bege sig till ambassaden, få sitt visum och sedan återvända till stationen. Jag lutade mer och mer åt Rumänien.

Men i den ombyggningsdrabbade stationen Keleti, där allt var desorganiserat kaos, fanns det en liten byrå i ett litet hörn med en liten informationsskylt. Jag grep efter detta sista halmstrå i syndafloden, gick in och frågade.

En vänlig söt ung dam bemötte mig där med all den information jag behövde. Hon visste allt. Ja, det behövdes visum, men ambassaden låg inte långt borta. Om jag gick dit genast kunde jag hinna. Jag gick dit genast.

Det tog 20 minuter dit, en halv timmes väntan på de jugoslaviska byråkraternas pappersexercis och 20 minuter tillbaka. Men det bästa av allt var att jag fick mitt visum utan någon kostnad.

Jag hann till och med med en snabblunch, (soppa, spaghetti och kaffe,) för 480 forint (drygt 20 kronor) som var helt njutbar, innan jag för första gången på 4 år kunde sätta mig på ett tåg genom Jugoslavien utan att känna min resa hotad till livet av sabotage eller något annat på något sätt.

Emellertid skulle denna känsla sedermera bryskt gå över.

(14.3.) Det jugoslaviska tåget var anmärkningsvärt på flera sätt. Dels hade ett nytt system helt konsekvent införts beträffande toaletterna: de kunde inte låsas inifrån. Alla sådana låsmöjligheter hade avlägsnats tydligen för att råda bot på skadan att folk låste in sig på toaletterna för att smita från att behöva betala biljett genom att undvika konfrontation med konduktörerna.

I Belgrad möttes man dock av smäktande dragspelsmusik på stationen utanför järn-vägskaféet och vemodiga röster som sjöng. Kaféet var i den gamla äkta stilen med allting nergånget och vita dukar på borden i restaurangen - inga hamburgerbarer eller hemska fast-food-inrättningar.

För första gången upplevde jag att stämningen i Jugoslavien och i Belgrad var god. Något hade hänt. Folk var glada och skämtade. Särskilt tydligt var detta på tåget söderut. Stämningen ombord var hjärtlig. Tåget var överfullt, folk låg i drivor på varann, och flaskorna gick runt. En gammal avdankad och obeskrivligt lufsig tågservitör gick om-kring och erbjöd kaffe eller öl med en bricka smyckad med en pappersmugg med vad som skulle föreställa kaffe. Ingen ville ha, men han försökte ändå. I min kupé hade ett sällskap med sig oskyldiga Fanta-flaskor av plast som de fyllt med stark vodka och hemmagjord slivovitj, eller som de kallade det, "slivowhisky" - en ny kontinental term som det kanske är värt att lägga på minnet. Detta var tydligen kutym, och flaskorna gick runt hela natten medan stämningen aldrig avmattades i sin hjärtlighet.

Så kom den bulgariska gränsen klockan sex på morgonen. Gränsgubbarna hade inte hört talas om att presidenten kungjort att visumplikten för västeuropéer hade upphört, så de krävde 109 D-mark av mig, och det var bara att betala, om man dock var föga tack-sam för de omsorgsfulla stämplarna och kvitton man fick. Byråkratier föredrar alltid att leva kvar på medeltiden vad presidenter än säger. Antagligen skulle reformen komma, men vem vet när?

Orsaken till kaoset i Bulgarien var att inrikesministern hade sålt hela årets spannmålsskörd till utlandet och lämnat bulgarerna själva utan bröd. Därför svält bulgarerna och stormade de brödbutiker i hela landet. Vissa statliga investeringar hade också slagit fel (liksom i det berömda Albanien), så att flera banker gått omkull, med den påföljd att folk som haft sina pengar i sådana banker hade förlorat allt. Det var mycket snarlikt en Albanien-situation.

Mina vänner kunde inte fatta att gränsmyndigheterna tagit 109 D-mark för ett transit-visum - motsvarigheten till 60 dollar. För dem var detta en förmögenhet. Min värdinna tjänade 3 dollar i veckan som fast anställd lärare och måste arbeta svart bredvid för att klara sig och sin son. Dessutom hade gränspoliserna fått mig att lova att bara stanna en natt i Sofia - det ingick i priset. Man blev alltså officiellt insläppt i

landet för 109 D-mark på villkor att man bara stannade över en natt i landet. Det var den officiella gäst-friheten, vad än presidenten sade.

Mina vänner upplevde livet i Bulgarien som situationen i den berömda novellen av Wilkie Collins, där gästen i ett skumt hotell ser sänghimlen långsamt sänkas ner över sig för att ljudlöst och omärkligt kväva honom i sängen. Han lyckas smita, men i Bulgarien finns det inget sätt att undkomma, om man inte som de flesta beger sig utomlands.

Det enda man kan göra hemma är att "go on smiling", och det gör man med besked. Fredag kväll i Sofia upplevde jag två fester, där man gjorde skäl för utfästelsen, att det enda det inte rådde någon brist på i Bulgarien var vin. Diana hade inbjudit alla sina gamla journalistvänner från sin nerlagda tidning, för att de gemensamt skulle utse en fackrepresentant. Alla dessa högt begåvade och utbildade intellektuella skribenter var arbetslösa eller på fri lans och arbetade i regel utan lön. Men alla tog sin flaska och mat med till festen, även om det bara var billigt hembryggt vin eller några nötter. Utom allehanda röda och vita viner var det massor med snaps, cognac, brandy, raki och sprit. Snart började det sjungas, och den gamle redaktören, en stor sentimentalist, var mest i gasen av alla. Stämningen nådde sublimes höjder, och man började till och med dansa till gamla schlagers från 50-talet, mest Paul Anka. Det billigaste och enklaste hembryggda vinet smakade bäst av alltsammans, och allt tog slut.

Den andra festen var en spektakulär födelsedagsfest som gavs av en rikt gift lärare. Hon hade haft råd att lägga ut enorma summor på riktigt vin med salami och annat kött, men vinet smakade surt, salamin var salt, och det enda gästerna på denna fest gjorde var att sjunga gamla bedrövliga Beatles-låtar och se på videos av sig själva. Det var mot-satsen till det föregående festsällskapet: bara ytlighet och *spleen* och ingen naturlig glädje eller spontanitet. Födelsedagsbarnet hörde till Bulgariens jet set, hennes far var ambassadör, hon talade perfekt amerikanska och verkade den mest uttråkade och opersonliga av alla. Lika underbar i sin spontanitet och hjärtlighet som den tidigare, enklare fattigmansfesten hade varit, lika mycket på ansträngd tomgång gick denna senare krystade fest, där all stämning måste vevas upp med krampaktig möda och utan en droppe entusiasm, fastän vin och mat fanns i överflöd.

15.3. De intressantaste samtalen i Sofia var emellertid med Dianas elever, unga begåvade studenter med en enorm intellektuell kapacitet. En av dem ställde mig frågor om buddhismen som visade en mycket sunt kritisk inställning till allt vad oegentligheter heter, som förvisso förekommer även inom buddhismen - ingen religion är drullesäker. Som exempel på missbruk av buddhismen anförde en annan student den koreanska Moon-rörelsen med dess massäktenskap och den amerikanska Scientology-rörelsen, medan min kvinnliga student menade att buddhismen till och med hade missbrukats inom den tantriska skolan i Tibet. Emellertid är den andra kritiska punkten viktigare.

Det hör till buddhismens innersta väsen att förneka alla den materiella världens värderingar och hela världsordningen. Denna anti-kosmiska ståndpunkt är buddhismen ensam om bland världens stora religioner. Hinduismen tar avstånd från det tidsbundna kosmos men inte från världsliga värderingar, som den tvärtom upphöjer genom religiös symbolik. Buddhismen är alltså den enda nihilistiska religionen, då alla monoteistiska religioner är starkt kosmiskt orienterade och uppbyggliga.

Därmed är kanske Konfucius och Lao-Tse nödvändiga som kompletterande motpoler till buddhismens absoluta världsförnekelse. Ingen filosofi är så statligt uppbygglig som Konfucius system, och även Lao-Tses system är ett försök till det yttersta harmoniserandet av världsordningen. Ingen religion är ens tillnärmelsevis så

radikal som buddhismen, om dock islam kommer som god tvåa i dess predikande av våld och förstörelse av allt som inte är av Gud.

Så naturligtvis måste denna buddhistiska nihilism verka skrämmande för dem som inte förstår den. Emellertid är den klokare än den verkar, då den faktiskt har en större uppbygglighet än någon annan religion att presentera i stället. Detta är det etiska personliga idealet av den moraliska absolutism genom renlevnad medförande absolut koncentration och medvetenhet som kallas Nirvana, som inte är något annat än det totala självuppgivandet för att ingå i den universella enhetens absoluta och totala konstruktivitet. Naturligtvis är detta svårt att förstå.

Som resällskap från Sofia hade jag en mycket melankolisk turk från Plovdiv och två präktiga turk-bulgariska kärringar. Den större och tjockare av dem hade bott som flykting i Tyskland i två år och talade rätt så hyfsad tyska. Hon var änka och hade tre barn, och hon föreslog utan vidare ceremonier att hon skulle komma och leva med mig med sina tre barn i min lägenhet. Hon var dubbelt så stor som jag och dessutom rökare. Alla dessa tre turkbulgarer (som inkluderade en extra kvinna) var svartmuskiga och risigt klädda och skulle i Sverige gälla för klassiska tattare. Jag backade från hennes generösa förslag med att hävda att jag bara var en fattig musiker som aldrig haft råd att ha en familj. De steg av i Plovdiv och ut ur mitt liv för gott efter ett ganska imponerande chanstagande gästspel.

16.3. Småningom blev tåget kallare, då bulgarerna tydligen alltid stänger av värmen i alla tåg som passerar genom deras land, och natten blev iskall. Klockan tre väcktes man huttrande av de bulgariska gränskontrollanterna, kontrollen tog en trekvart varunder alla kupéer med allt damm som låg under alla bänkar belystes noga i jakt på undanstopgade flyktingar, och därefter vidtog den turkiska kontrollen. Alla passagerare måste gå ut i nattens kyla klockan 4 och få sina pass stämplade ordentligt och genomgå visum-formaliteter vid behov. Det tog en timme, varunder tåget inte blev varmare. Det blev inte varmare under hela den långa morgonen, och man steg skakande av kyla av i ett gråvintrigt Konstantinopel med iskall nordlig vind där våren verkade mera avlägsen än vad den hade varit i Skandinavien.

17.3. I Istanbul regnade dagarna bort. Det var svinkallt, och man lockades inte ens till att göra den vackra färden över till den asiatiska sidan, då regnet och råheten bara skulle förta hela nöjet. Man fick i stället trösta sig med det rikliga utbudet av umgänge på vandrarhemmet i Istanbul.

Syrien är tydligen det nya *inne*-landet. Alla skulle fara till Syrien. Min gode vän Claude la Barre var där som bäst, så jag hade missat honom med bara några dagar. Emellertid var det inte lätt att ta sig in i Syrien. Man måste ha visum, och vid gränsövergången måste man dessutom växla minst 100 dollar till värdelösa syriska pengar. Somliga fick visum till Jordanien men inte till Syrien. Hur de tänkte ta sig till Jordanien utan att kunna ta sig genom Syrien var deras problem. En finne visste inte om han skulle kunna få sitt visum i Istanbul eller Ankara, men han chansade på Ankara, då det låg närmare Syrien. Han såg fram emot att åtminstone få kunna komma till Adana.

Ett annat nytt inneställe var hippiebyn Olympus. Alla talade om det, men ingen hade varit där utom en schweizisk flicka, som blivit besviken. Men hon hade blivit besviken på allt och till och med på Kappadokien. Kort sagt, fastän säsongen låg i bottenläge var Turkiet mer än någonsin ett turistland.

Även doktor Sandy var melankolisk och hade åldrats. Han börjar mer och mer likna den gamle försupne och patetiske Rembrandt. Han dricker numera inget vin mer utan bara whisky. Han skyllde på vädret: "Mitt liv rinner ut mellan mina fingrar precis som regnet ner i rännstenen och kloaken, och ingenting vettigt har jag gjort av mitt liv. Ändå hade jag alla förutsättningar. Jag kommer att dö en okänd nolla som

ingen visste någonting om." Kanske det var vädrets fel. Det var kallare än i Bulgarien och i Berlin och värre än i det dimmigaste London, enligt en engelsman.

Vi hade två angenäma luncher och middagar tillsammans, men vinet har blivit dyrt i Turkiet. "Ännu finns det riktiga Turkiet kvar, men det får inte bli värre än så här," sade doktor Sandy.

Vi diskuterade ingående det muslimska problemet, men det är svårt att genast sammanfatta alla aspekterna av det intressanta dagsläget. Mest rädda för islam idag verkar Australien vara på grund av den svällande krutdurken Indonesien.

Jag lämnade Istanbul ensam i ett regnigt nattnörker utan liv på gatorna och utan värme i stationen eller på tåget. Ingen vår hade ens vågat knoppa i det europeiska Turkiet. Det var bara att hoppas på Grekland.

Sista bilden av Turkiet: framemot midnatt, på en trasig parkbänk en utsträckt uteliggare, snöblandat regn.

18.3. Grekland var vackrare än någonsin. Efter passerandet av gränsen, där tre passagerare visades tillbaka till Turkiet, avtog snöbyarna småningom, men under hela dagen förblev bergen snötäckta mot Bulgarien. Tidvis på vissa sträckor såg man snötäckta berg även söderut. Men solen bröt fram efter Alexandropolis och var sedan strålande härlig och klar hela vägen till Thessaloniki, ehuru det förblev kyligt. Den iskalla natten vid gränsen, där två timmar passerades med värmen avslagen i tåget, tog tyvärr ut sin rätt genom omisskännliga förkylningssymptom.

Mitt resällskap var två trevliga norrmän från Åndalsnes och Ålesund. Den ena studerade internationell juridik vid Thessaloniki medan den andre, den äldre brodern, hälsade på. De hade gjort en utflykt till Istanbul och funnit den obehaglig, då de pinsamt hade berörts av den turkiska regeringens förehavanden framför allt mot kurderna och de mänskliga rättigheterna.

Vi diskuterade livligt hela natten, då den äldre brodern var psykolog och mycket insatt i tidens strömningar och problem. Han hade läst C.G.Jung och var mycket initierad i buddhismen, så vi var på helt samma våglängd. Emellertid motsatte han sig min historiesyn och intellektualism, som han menade att var för torra. Hans verklighetsuppfattning var helt subjektiv, vilket kunde försvaras genom hans ungdom: han var bara 28 år. Den yngre brodern, juristen, var bara 24 men enligt min mening något klokare.

När våra debatter blev som hetast föredrog de att dra sig bort till en annan tom kupé, så att vi alla tre kunde sova gott för natten genom att sträcka ut oss i vår fulla längd. Det kunde man inte som tre i en kupé. Vår tågagn var grekisk, sätena var hårda att sitta på, så det gick inte att sitta uppe hela natten.

Vi skildes sedan i Thessaloniki efter en 18 timmars tågresor, de på den yngre broderns vägar och jag för att efter en påfrestande fasta äntligen släcka törst och hunger på mitt favoritställe i Thessaloniki med en ljuvlig flaska Retsina.

19.3. Ett och annat vårtecken hade man kunnat se redan på vägen till Thessaloniki. Mandelträden hade stått i blom liksom vissa andra träd, och här och var hade man kunnat konstatera knoppar. Natttåget till Athen var uthärdligt om dock stökigt. Man slapp i alla fall frysa, och man kunde sträcka ut sig. Men dess värre bemötte en Athen med samma väder som Istanbul om dock något varmare och mindre rått. Staden var avslagen och betryckt under den blytungta mulenheten.

Det är svårt att byta land mellan Turkiet och Grekland, och att passera gränsen är alltid traumatiskt. Grekland är idag rikare och friare, medan turkarna är mera tillmötesgående. Vad grekerna aldrig tänker på i det oförsonliga hatet mot turkarna (som är helt logiskt och outplånligt, då inget folk begått sådana grymheter mot grekerna som turkarna,) är att det turkiska folket lidit under samma förtryck som grekerna. En annan viktig faktor är att turkarna i stor utsträckning gör det

fortfarande. Men förtrycket har gjort turkarna ödmjuka och sympatiska, medan grekerna saknar denna egenskap i sin självklara västerländska demokrati.

Ett märkligt exempel på den grekisk-turkiska oförsonligheten är min gamle vän doktor Sandy. Han sitter nu i Istanbul och huttrar och fryser och talar om att han längtar ner till Athen, men han kan inte ta sig före att bege sig dit. Han har fastnat i den turkiska lunken och klagar på grekernas arrogans och svårtillgänglighet. I Turkiet gör hans turkiska vänner vad som helst för honom, han har vänner i hela landet som gärna skulle krypa i stoftet för honom, medan han klagar över att han förlorar kontakten med fler och fler av sina vänner i Grekland, därför att han nästan aldrig är där. Men han har ett ypperligt försvar för sin turkiska partiskhet:

"Grekland är färdigt som land. Det är fritt, det är demokratiskt, det är industrialiserat och med i EU - saken är klar. Där är ingenting mer att göra. Men i Turkiet finns allt kvar att göra. Demokratin är marginell, den har ingenting att säga till om, den får existera bara på nåder, fattigdomen är universell, hela Turkiet är fortfarande rena Asien och jämförbart med Egypten och Pakistan, och dessutom pågår det ständiga inre blödningar genom inbördeskriget. Det är i princip bara Istanbul, västkusten, Ankara och sydkusten som fungerar i Turkiet. Resten är som vilda västern fast primitivare och fattigare. Du borde en gång åka runt i hela Turkiet och bekanta dig med alla de okända trakterna, som sjön Vans omgivningar med berget Ararat, nordkusten med Trapezunt och Samsun och hela det vilda bergslandet. Där finns hur mycket som helst att hämta och att uträtta."

Jag föreslog att han skulle komma med på en sådan rundresa, men han tackade nej. "Jag är för gammal. Jag skulle aldrig kunna hänga med i ditt tempo. Men du är ännu ung och tål vilka påfrestningar som helst. Världen är ännu din, och du kan göra någonting åt den. Jag är gammal och döende. Glöm mig."

Och han drack sin whisky.

Ändå är han förvånansvärt aktiv fortfarande. Den utomordentliga turkiska dagstidningen "Turkish Daily", som tidigare utkom en gång i veckan, är nu en av Asiens bästa engelskspråkiga dagstidningar, och doktor Sandy har ett finger med i spelet där som hemlig rådgivare och kanske primus motor. Jag bara antyder hans roll i Turkiet utan att avslöja den.

Men i alla argument tar han alltid parti för grekerna mot turkarna. Betecknande för honom är, att det finns en enda sak som han aldrig kan förlåta grekerna:

"Efter första världskriget och sultanatets fall hade de världens chans. Hela Turkiet låg öppet för dem. De hade kunnat lägga beslag på hela västkusten, som hade en betydande grekisk befolkning, och kunnat hålla städer som Smyrna, men vad gjorde de? Jo, de blev omedelbart berusade. De ockuperade hela västkusten och gick sedan vidare och spred sig över hela landet. De trodde de kunde erövra hela Turkiet och hela Mindre Asien, som Alexander den Store. De var helt utan strategi och ledarskap, och de hade inte ens någon taktik. De trodde de kunde ta Ankara och Istanbul utan vidare och lämnade hur många luckor som helst i sina linjer, varför det blev en lätt sak för den kloke och metodiske Atatürk att driva dem tillbaka rätt ut i havet. 50,000 greker massakrerades och dränktes i Smyrna, bara för att grekerna inte hade någon kompetent general. Grekerna försökte erövra Turkiet som individer, där varje soldat var sin egen general, och därför gick hela företaget åt helvete. Där var ingen planering alls utan bara improvisation och övermod. Grekerna borde ha vetat bättre med sin långa historia. De hade sin stora underbara chans, den enda i modern historia, och de sumpade den. Därför får nu i stället andra desto mer att göra. Det kan jag aldrig förlåta grekerna."

Därmed lämnar vi doktor Sandy.

20.3. Tyvärr fick jag ingen kontakt med Freddy i Athen. Hans telefon hade upphört, och det var bara att befara att han och Nadia, hans grekiska sambo, hade

separerat. Förra gången hösten '95 gick han ut med mig tillsammans med sin älskarinna, doktor Katerina, medan jag inte alls fick träffa Nadia. Det är bara att hoppas att jag någon gång återfår kontakt med honom, vilken dam han än har.

Till denna kris kom det dystra kalla vädret. Till detta kom en besvärlig hälsokris. Den avstängda värmen i det bulgariska tåget, det svinkalla regniga Konstantinopel utan värme ens inomhus, (hela mitt hotell hade bara en enda kamin - i köket,) den förfärliga gränspasseringen Turkiet-Grekland klockan 3-5 på natten med värmen i tåget avstängd under tiden, samt slutligen snöstormarna i norra Grekland, tog slutligen ut sin rätt, och jag ådrog mig en lätt förkylning.

Antagligen blev jag smittad redan i Konstantinopel. Där förekom en grupp hostande och snörflande japaner, som hade lyckats skaffa sig en medicin, vars alla instruktioner råkade vara på italienska. Dess värre behärskade ingen av japanerna detta främmande språk, och den enda i hela hotellet som kunde någon italienska alls visade sig vara jag, så jag fick det betänkliga nöjet att bena ut instruktionsföreskrifterna för denna grupp japaner, som trängdes omkring mig. Det gällde att inte ta medicinen om man hade astma, om man var gravid, om man led av grava allergier mot exempelvis pälsdjur, och absolut inte tillsammans med någon form av alkohol. Om man gjorde detta ansvarade läkemedelsfabrikatet inte för konsekvenserna. För varje detalj i de fyra sidor långa instruktionerna jag läste upp och tolkade sken japanerna upp, som om jag hade räddat deras liv. De lämnade mig sedan överlyckliga över att kunna använda medicinen och veta hur, men mig förmodligen grundligt nersmittad, vilket visade sig först under snöstormarna i norra Grekland, då plötsligt en viss halsbränna gjorde sig förnimbar genom sin outhärdlighet. Lyckligtvis hade jag inte tillgång till den japanska medicinen med italienska instruktioner, varför ingenting kunde avhålla mig från den enda korrekta medicinen: flaskan, i det här fallet god italiensk Martini. Jag behövde inte ens tänka på att eventuellt behöva ansvara för konsekvenserna.

Jag var sedan sängliggande hela den första dagen i Athen, och frågan var om det alls var lämpligt att jag lämnade Athen på ett tag. Emellertid är denna stad inte världens allra hälsosammaste genom sina massiva avgaser och benägenhet för smogkoncentration, så det gick på ett ut. Vad som kanske räddade situationen var en underbar kväll tillsammans med andra kära gamla vänner från Göteborg ute i Kefisia, vart man åkte tunnelbana. Athen har bara en enda tunnelbanelinje, då brytandet av tunnelbanor i Athen är förknippat med vissa arkeologiska problem, så att det går ungefär tre gånger så långsamt i Athen som det gör i Rom, som efter många herrans decennier redan har lyckats åstadkomma två tunnelbanelinjer.

Ändå var det med vemod och smärta man lämnade sitt stormpinta, kalla och regniga Athen efter bara en enda natt. I Patras blåste det ännu värre, och regnet forsade ner på vägen. Man såg ingenting av stranden på andra sidan Korintiska Viken. Aldrig tidigare har jag upplevt Grekland så höstligt och vinterligt på våren. Det var ju ändå vårdagjämning denna dag.

Kanske jag borde ha stannat längre i Athen. Det får framtiden utvisa.

21.3. Vädret förblev dåligt. På Adriatiska Havet kunde man varken se Albanien eller Italiens kust. Däremot var resällskapet desto bättre. Ett par unga kanadensare, ett par unga amerikaner från Oregon, ett par unga damer från England och ett ungt heroiskt par kvinnliga cyklister från Kalifornien slog sig ihop i ett nattparty ombord med generöst utbud av kanadensisk whisky, som den tongivande i sällskapet, Nick från Saskatchewan, bjöd på. Det var den utan jämförelse trevligaste överfart mellan Patras och Brindisi jag någonsin gjort. Min roll var som ett slags kombinerad outsider och medelpunkt, då jag samtidigt som jag var ensam visste så mycket om allt vad dessa ungdomar var intresserade av och jag säkert var dubbelt så gammal som någon av dem. Jag hade kunnat vara far till dem alla.

De unga cyklande systrarna från Kalifornien tilldrog sig mitt särskilda intresse, då det är ovanligt att påträffa två så energiska damer. De hade alltså transporterat sina cyklar hela vägen från Kalifornien och cyklat omkring i hela Grekland. De ämnade nu med Rom som utgångspunkt cykla omkring i Apenninerna och bland annat upp till Assisi. Det var förvånansvärt djärvt och företagsamt av två så unga och vackra sköra flickor.

Tågresan från Brindisi till Catania på Sicilien blev emellertid ett helvete som var värre än Bulgarien. Värmen fungerade inte i hela vagnen, och av de enda två övriga vagnarna var den ena fullsatt och den andra förbjuden första klass. I båda de vagnarna fungerade värmen. Men i vår vagn vaknade alla upp omkring klockan tre på natten stelfrusna, huttrande, hostande och snörflande och hade helst av allt dragit på sig pälsar, och inte ens det hade hjälpt. Blåsten var stenhård utanför, och vagnen blåste lika ursinnigt ut sin luftkonditionering i alla kupéer med en temperatur och ett drag som hade passat på Nordpolen vintertid. Det var fullkomligt omöjligt att sova den natten.

22.3. I Brindisi hade jag försökt ringa min nästa kontaktman i Catania men fått det automatiska svaret att hans telefonnummer inte existerade. Min enda möjlighet var alltså att på vinst och förlust söka upp honom i Catania och hoppas att han var hemma. Jag skulle komma fram lördag morgon före Palmsöndagen, då väl de flesta påskfirare redan har lämnat allt vad de kan bakom sig för att utnyttja allt vad de kan av påskferier.

Trängseln ombord på Messinafärjan var kompakt och färjan i sig den minsta tänkbara. Tydligt hade många tåg under natten kommit försenade fram till Villa San Giovanni, så att sedan alla deras passagerare fick tränga ihop sig på en extra ersättningsfärja av minityp. På andra sidan var sedan alla tåg försenade med 1 à 2 timmar med den påföljd, att alla ville komma med på det enda extratåg som fanns kvar sedan de missat alla de rätta tågen. Detta extratåg hade bara sovvagnar och liggvagnar, ingen passagerare ville lösa extra biljett för sådant klockan 7 på morgonen, och ingen konduktör ville släppa ombord någon som inte ville lösa liggvagnsbiljett klockan 7 på morgonen för en morgonresa på tre timmar. Allt var bäddat för upplopp.

Vid sidan om stationen hittade jag ett stickspår med ett lokaltåg som ämnade avgå i rätt tid. Det blev min räddning. Det skulle bara till Catania, och jag skulle inte längre, så jag satte mig ombord på det med en lättnadens suck och värmdde mig med nattens sista sup. Det hade gått åt många sådana under natten, då det hade varit enda sättet att hålla kvar någon värme i kroppen och överleva. Nästa prövning skulle bli vad som eventuellt väntade i Catania. Min kontaktman där hade ingen aning om att jag var på väg.

Catania var en helt ny stad för mig. Bara en gång tidigare hade jag stannat där och då bara för att byta tåg. Det var sju år sedan. Ängsligt letade jag mig fram längs gatorna till den adress till min kontaktman som jag åtminstone hade. Det var mitt i stadens mest ödsliga och deprimerande kvarter där väldiga ytor var befriade från alla hus i väntan på att nya skulle byggas. Min kontaktmans adress visade sig vara en väldig grå betongbunker på sju våningar. Han bodde högst upp. Han öppnade genast. Han var alltså hemma, och jag var tillfälligt räddad från alla Greklands och Siciliens massiva vinteranstormningar mot alla varmblodiga människors behov av naturlig bekvämlighet i form av sol och värme.

Jag hade inte sett Paolo på fyra år. Han bjöd genast på resans hittills underbaraste varma kopp kaffe, och jag fick genast ett eget rum att vila upp mig i efter elva dagars resa av vilka endast tre nätter hade tillbringats till sängs.

Under några timmar hade vi gynnsamt solsken. För första gången kunde man ta av sig strumporna och på sig sandalerna, och vi besökte alla Catantias sevärdheter: de

tre amfiteatrarna, av vilka en var grekisk och alltså i bruk, en romersk och en ett väldigt parti, blott fjärdedelen av bottenvåningen, av den gamla gigantiska arenan, som en gång kunnat tävla med Colosseum. Vi besökte det väldiga benediktinerklostret, som numera är universitet: ett gigantiskt komplex ungefär som ett kungligt palats. Catania förstördes fullständigt i en jordbävning på 1600-talet och byggdes sedan upp igen i en mycket personlig spansk barockstil som tog ut svängarna ordentligt. Arkitekturen är storskalig men ren och luftig och formellt mycket tillfredsställande i en klassisk blandning av barock och rokoko. Stilen är imponerande ren och ibland flamboyant. Lissabon förstördes ju också fullständigt i en jordbävning hundra år senare, och det finns mycket i de båda städerna som gör att de påminner om varandra.

Vi besökte också Vincenzo Bellinis hem, ett bedårande litet dockhus där allt var bevarat med en otrolig pietetsfullhet. Rummen var kanske fem men våningen var knappast större än 70 kvadratmeter. Det var lågt till taket, och man fick huka sig genom dörrar och över trösklar.

I motsats till den älsklige Bellinis hus framstod författaren Giovanni Vergas som hårdare och mera skrytsamt. Verga är mest känd för novellen "Cavalleria Rusticana", "På Sicilien", som Mascagni gjorde till en enastående opera, men han var även parlamentariker och i högsta grad en offentlig person. Det märktes på hans hem, som var mera representativt än personligt. Det mest intressanta i hans hem var hans val av konst. Han hade satt upp ett antal tidiga reproduktioner i svartvitt av Rembrandt, Tintoretto och Velazquez. Den märkligaste tavlan var emellertid äkta: en mycket besynnerlig mytologisk fantasi föreställande en död naken kvinna drivande i vattnet under en trädgren som kryllade av otäcka ormar. Intendenten för hemmet påstod att motivet var wagnerskt. Jag kunde inte få det till någonting. Verga var också en framstående fotograf.

Sedan började det regna. Det dåliga vädret kom tillbaka med besked. Likväl hade vi en trevlig kväll tillsammans med Paolos vänner och besökte väldigt vackra ställen som hade varit något att se om det inte hade regnat.

Paolo är en stor resenär och talar god engelska för att vara italienare. Han har flera gånger rest i Skandinavien, Norge, Sverige och Finland, och hade länge en moitié i Tyskland. Han försöker alltid att besöka synagogan i varje stad han kommer till fastän han inte är jude och har även ett betydande buddhistiskt intresse. Han arbetar i en bank och var i sin ungdom en betydande sportsman men överansträngde sig en gång i terränglöpning på skidor så att han ådrog sig besvärliga åderbrock på benen - ådrorna liksom tånjdes ut och rasade ner längs benen. Detta medför att han inte kan köra bil mer än en timme i taget. Han talar alltid om att operera besväret, men hans läkare säger att det inte behövs. Han är i alla fall helt medicinfri.

Vår vänskap går tillbaka 24 år i tiden, då vi träffades i Rom 1973 på min andra Italienresa. Fjorton år senare sökte han upp mig i Göteborg, och sedan dess har vi hållit en något tätare kontakt. Han är levnadsglad och trevlig med stor humor men mycket splittrad och egensinnig.

Han berättade historien bakom de väldiga ödetomterna runt centrum i mitten av staden där han bor. Dessa väldiga områden ägs av maffian, som tycks ha någon sorts monopol på stadens byggnadsväsen. Ödetomterna är stadens dyraste och väldigaste och kan alltså bara bebyggas på maffians villkor - så länge den maffian finns och fungerar.

Paolos lägenhet är annars magnifik. Han har takvåning med terass runt nästan hela lägenheten åt tre väderstreck med utsikt mot centrum, mot Etna och mot havet. Hur avskräckande huset än är, ett väldigt bankpalats i grå betong, kan man knappast bo säkrare och bättre i Catania. Dessutom har han tillgång till taket, som är en enda stor öppen terass med hela Catania för ens fötter.

Vi besökte också Vincenzo Bellinis grav inne i katedralen, vart hans kropp småningom fördes från Paris, där Chopin hade insisterat på att få ligga bredvid honom. Det finns även en magnifik Bellinipark inne i Catania där de under sommaren ofta har konserter ute i det fria. Dessutom finns det en Belliniteater, som naturligtvis är Catantias opera. Kort sagt, Catania har gjort allt och fortsätter att göra allt för att hedra sin berömde son.

23.3. Tyvärr förföljde oss ovädret hela söndagen, så att vi inte kunde bege oss någonstans. Det bara regnade. Jag beslöt därför att resa vidare. På tåget från Catania till Rom hade jag åter världens gladaste resällskap i form av tre entusiastiska unga män från Gela, av vilka en var poet, en annan musiker och den tredje en alldeles särdeles briljant begåvad jurist. Det blev till att sitta uppe och prata hela natten, och först vid 4-tiden hade alla dukat under för sömnen, fastän denna blev i det närmaste obefintlig. Det blev den sämsta natten hittills då vi var sex i kupén och ingen kunde breda ut sig. Dessutom var det kallt, och det blev bara sämre. Tåget försenades, och när vi passerat Neapel bröt hagelskurar ut med blix och donder. Vädret blev fullständigt infernaliskt, och det var bara att sitta inne och frysa medan tåget väntade ut timmarna på sin egen försening. Dagen före hade alla tåg varit 3 timmar försenade från Italien till Sicilien.

24.3. Vädret blev inte bättre under vägen ut till Kerstin. Tvärtom. Ösregnet bara tilltog. Även Kerstin var i sämre form än senast och kunde bara ta emot mig under två timmar. Emellertid var återseendet efter ett och ett halvt år en betydande ömsesidig glädje, och vi hade som vanligt hela världen att tala om. Sedan var det bara att bege sig in till staden igen i ösregnet med allt sitt bagage utan sömn under en dryg timmes mardrömsritt i läckande bussar som generöst försåg en med överraskande duschar på olämpliga ställen (såsom i nacken) och därmed omintetgjorde varje kort sekunds sömn. Sedan var det bara att sitta på Roms centralstation och frysa under väntan på att timmarna skulle gå tills nästa tåg skulle föra en vidare bort på denna resas tydligen obotliga paniska flykt från regnet som bara hela tiden förde en djupare in i regnet, hagelskurarna, åskan, blixarna, kylan och vätan.

25.3. I Genua bemöttes man med världens generösaste solsken och värme, som en extrem kontrast mot alla Greklands, Siciiliens och Roms hagelskurar, snöbyar, åskstormar och eviga regn. Det var alldeles otroligt. Klockan fem på morgonen strålade kometen i all sin glans över hela staden mot norr, som jag under resan tidigare bara sett en skymt av i Thessaloniki. Efter några timmars kall sömn på stationen begav jag mig till Beatrice, som tog emot mig med öppna armar och beklagade att jag fått vänta på stationen - hon hade gärna stigit upp och tagit emot mig fem på morgonen. Hon är nu 89 år gammal och kan se igen med sitt enda öga - man ser inte att hennes andra öga är blint sedan 20 år tillbaka - och hon har kommit ut med två nya böcker. En är en underbar liten novellsamling av egna sannfärdiga minnen, och den andra är en samling spökhistorier. Dessutom arbetar hon på en "*libro giallo*", en nästan pornografisk historia, så pornografiskt som något kan bli i Italien, där den katolska kyrkans stränga sedlighet fortfarande genomsyrar hela samhället; och hon menar att en sådan historia är roligare att skriva än att läsa. Vi får se.

Hennes samling spökhistorier är ännu inte utgiven, men den kan bli hennes intressantaste bok. Det är en samling av 21 övernaturliga fenomen i hennes liv. Hon försvarar den med, att även om *ett* sådant fenomen kan bortförklaras som en tillfällighet, och om *två* kan godkännas som åtminstone en indikation, så utgör tre

redan en bevisning. Hon har alltså samlat sju gånger tre sådana fenomen i en sjufaldig bevisning.

Hon är alltså släkt med familjen Fersen i Sverige och Klinckowström, då en ättling, Edwige Fersen, slog sig ner i Florens, som är Beatrices, min värdinnas hemstad. Hon är alltså avlägset svenskättad med även släktingar i Finland, medan jag som finlandssvensk är italienskättad med ett släkträds rötter i Florens.

Vi träffade varandra på tåget genom en tillfällighet. Jag reser alltid i andra klass medan hon alltid reser i första. Just den gången var jag på väg tillbaka från René Drouault i Grasse för sista gången, då han var döende och hade bett mig att inte mer komma tillbaka. Jag satt redan i vagnen när Beatrice kom in i min kupé. Just den gången hade hon bestämt sig för att åka i andra klass för första gången i sitt liv, och hon råkade hamna i min kupé. Där började vår vänskap som en direkt fortsättning på den avslutade vänskapen med den 90-åriga René Drouault. Beatrice var då bara 85. Hon var alltså bara 43 år äldre än jag och ett år äldre än min far, som samma år hade gått bort.

Hennes livs största smärta var när hon som nybliven moder förlorade sin man och blev änka vid 22 års ålder. Denna katastrof gav henne ett perspektiv på livet som är få förunnat. Hon känner livet och människorna med en intuitiv skarpheit, som gör att hon bara genom en blick från en okänd kan genomskåda hela den personens livs situation. Jag har ingen bättre lärare i italienska i Italien.

Hennes son doktor Pier Giulio hade under hösten rest med sin fru till Guatemala och Peru. Han berättade i förtroende för mig att resan hade varit misslyckad trots Macchu Picchu och alla Guatemalas fantastiska tempelruiner. En upplevelse i Arequipa hade fullständigt berövat honom allt självförtroende i resor till fjärran avlägsna länder. Ändå hade deras resa varit perfekt organiserad från början till slut.

I Arequipa hade han helt utan förvarning överfallits och hotats till livet av en okänd, som tagit honom bakifrån om strupen och blottat en kniv. Han fick avstå från alla sina pengar och kontokort plus kameran och mycket annat. Allt han hade velat göra den dagen i Arequipa hade varit att gå i kyrkan på söndagen.

För övrigt hade resan varit intressant. Han berättade, att i Peru är 50% av befolkningen indianer medan 30% är mestiser. I Guatemala är bara 10% vita medan 70-80% är indianer. Så stor är alltså fortfarande indiandominansen i två latinamerikanska länder fastän indianerna där sedan 400 år aldrig har haft någonting att säga till om politiskt.

Han är nu 66 år och överarbetad som läkare och kan gå i pension när som helst, vilket han dock drar sig för, då han inte vet vad han skall göra som pensionär. Han är fortfarande mycket uppskattad som läkare.

Han och doktor Sandy är alltså nästan varandras direkta motsatser. Ändå har de väldigt mycket gemensamt. Det finns ingen noggrannare läkare än Pier Giulio, som kan lokalisera och rätt diagnosticera sjukdomar som ingen annan kan upptäcka. Genom denna skarpa observationsförmåga har han lyckats rädda många liv. En annan sorts noggrannhet är doktor Sandys, som hellre hoppade av sin karriär än kompromissade med läkaretiken. Ingen är mera känslig än han mot varje form av läkarvetenskapligt missbruk. Och det som doktor Sandy sade till mig i Konstantinopel skulle också Pier Giulio ha kunnat sagt till mig i Genua:

"Läkaryrket är det smutsigaste och mest otacksamma som finns. Man måste ta i tu med alla gräsligheter i det mänskliga livet och inte bara sticka ner händerna och söla ner dem med alla människornas kroppsliga lidanden från spetälska och cancer till aids och elefantiasis. Och man är fullständigt blottställd själv inför alla mänsklighetens värsta sidor. Om man begår ett enda misstag så är man fullständigt oförsvarlig. En brottsling kan alltid räkna med att få en advokat att uppträda till hans försvar, men en läkare kan aldrig försvara sig, och ingen kan försvara honom. I regel

är kritik och otacksamhet den enda lön som man alltid kan räkna med att få och som det blir något över av, ty den kan man aldrig befria sig ifrån.

Hur kan man då stå ut med att vara läkare, det smutsigaste av alla yrken? Det finns bara en sak som kan få en att ställa upp som läkare och fortsätta vara läkare vad som än händer: ens eget medlidande med andra. Som läkare kan man inte leva för sig själv, utan det enda liv man har är det som man ger de andra. Det finns ingen större glädje för en läkare än att lyckas rädda ett människoliv, och den glädjen betyder mera för honom än varje annan tänkbar lön. Ty han vet, att om han bara en gång har lyckats rädda ett människoliv, så har han visat för sig själv att han kan leva upp till att göra rätt för sig som läkare."

Emellertid vågade jag kritisera honom för hans inställning till schizofreni. Jag vågade ställa honom den direkta frågan: "Är du säker på att det är en kroppslig sjukdom?"

Han svarade genast, som om han var van vid sådana frågor varje dag:

"Det finns två olika former av schizofreni. Det slag av schizofreni som jag berörde i mitt brev om narkomanins skadliga effekter och som är rena hjärnskador är bara en form. När du ställer din fråga på det där sättet så innebär det att du bringar i tvivelsmål diagnosticerandet av schizofreni i andra former av personlighetsklyvning. Denna fråga är särskilt intressant att debattera i Grekland och södra Italien, främst Kalabrien och Sicilien och alla de områden som kultiverades av de gamla grekerna, ty här förekommer det ymnigt fenomen av schizofreni som definitivt är något annat.

Vi får aldrig glömma att de gamla grekerna var helt öppna för reinkarnations-tanken och att Pythagoras inflytande som den förste store grekiske filosofen trängde in mycket djupare i den grekiska föreställningsvärlden än vad vi har någon aning om idag. Det händer ideligen att människor i Grekland och på Sicilien blir så att säga besatta av främmande andar, talar i främmande språk, talar med en helt annan röst och skiftar personlighet helt apropå. Sådant är till och med vanligt i England. Detta är inte schizofreni, och det är helt fel att diagnosticera detta metafysiska fenomen som en sjukdom. Min teori är följande.

Antikens civilisation i Hellas levde så utomordentligt intensivt och dynamiskt under främst det fjärde och femte århundradet före vår tideräkning, att när denna kultur plötsligt avbröts, som genom den sicilianska expeditionen 405 och Roms paralyserande makt, så blev många av Antikens stora själar hemlösa. De upphörde att finnas till i världen, och många menar, att de fortfarande hänger i luften i denna del av världen och bara väntar på att få återinträda i en mer dräglig och upplyst värld som passar dem. Många levande människor hävdar att de står i levande kontakt med dessa gamla själar och ibland blir besatta av dem. Det är också vanligt i Florens.

Det är bara en teori, men jag är beredd att ta den på allvar, ty den förklarar dessa fenomen bättre än bara kallt diagnosticerad schizofreni. Därmed har du alldeles rätt i att ifrågasätta mitt utlåtande om schizofreni. Det finns ingen skummare sjukdom." (*"There is no illness more unfathomable."*)

Och det var just om yttringar av dessa fenomen på Sicilien som vi satt och pratade hela natten på tåget från Catania till Rom, jag, Gaetano och Giosué.

26.3. I Genua pågick som bäst en ofantlig utställning av den flamländska målaren Anthonis van Dyck, elev till Rubens, 1599-1642, hovmålare hos Karl I av England. Denne unge briljante målare hade tillbringat långa perioder i Genua och även rest så långt söderut som till Palermo. Utställningen omfattade även målningar av Tizian, Rubens, Caravaggio och många andra, av vilka dock Tizian som alltid tog priset; men utställningens kanske ändå förnämsta tavla var den euforiskt högt prisade *"Markisinnan Balbi"*, ett utsökt porträtt målat i Genua med nästan oöverträffad finess före Gainsborough.

Emellertid infann sig en ny infektionskris. I Rom hade jag hos Kerstin uttryckt min stora lättnad över att min förkylning från Konstantinopel gått över på bara fem dagar. Men Romvistelsen var det förhoppningsvis hemskaste på hela resan. På vägen från Neapel till Rom hade det haglat och åskat, och det ösregnade hela den en och en halv timme långa vägen till Kerstin, och exakt samma väder fortfor på vägen tillbaka samma eftermiddag med dessutom en läckande och droppande buss. Någon sömn från Catania till Rom hade det inte blivit på grund av det ovanligt pigga och trevliga resällskapet, så när jag kom fram till Roms järnvägsstation från Kerstin var jag fullständigt slut och somnade i väntsalen, där det var ganska kallt. Efter någon timme vaknade jag frysande och alltjämt våt.

Ej heller blev det någon vidare sömn från Rom till Genua. Tåget gick 23.30 och kom fram 5.30. I Genua var väntsalen stängd på grund av Stilla Veckan och dess gudstjänster, så jag måste bege mig till en annan station (Brignole) för att få kunna sitta i en väntsal och sova.

Därmed var det färdigt när jag kom fram till Beatrice, och på natten blev det halsonda outhärdligt. Beatrice gav mig då ett intressant recept: att gurgla med ättika blandat med vatten. När jag gjorde så och därpå spottade ut det sura gurgelvattnet följde det stora röda blodlåschor med. Det var nästan omöjligt att nysa och svälja, och jag var djupt olycklig, speciellt som Genua bjöd på resans första klart vackra väder och jag hade att göra med resans bästa värdfolk.

För att i någon mån själv åtgärda situationen sökte jag mig ner i hamnkvarterens skummaste bakgator och fann där en butik som även sålde siciliansk Averna, den bästa förkylningsmedicin som finns. Jag hade ju missat Palermo på denna resa, där jag alltid brukar få en sådan flaska som present, vilken brist sålunda kunde åtgärdas. Averna finns inte att få utomlands, den är stark som whisky men mycket effektivare, den är rena värmeelementet kalla vinterdagar, den är dryg som torskleverolja, och en enda droppe är som en hel slägga i huvudet. Det finns ingen bättre bombmedicin.

Den gode expediten hävdade också att det skulle bli oväder till påsken med regn och köld och snö. Det var inte menat som en uppmuntran till mig att köpa mera bombmedicin utan bara som ett konstaterande: "Själv svettas jag inte mindre för det," menade han. Hans butik var rena loppmarknadslabyrinten med varorna i oordnade högar omkring överallt, och hans klientel var lika pittoreskt: hamnluffare, trashankar, negrer, prostituerade, - men han var älskvärdheten själv. Det är bara sådana levande butiker det är roligt att handla i; och sådana butiksinnehavare är i regel de bästa affärsmännen.

27.3. Därmed var väl hälsan försäkrad för resten av resan och det värsta av resan över, trodde man. Men nya hårda prövningar väntade.

Milano blev denna gång en skräckupplevelse. Den gamla fina väntsalen i Milanos magnifika järnvägsstation var stängd, och i stället hänvisades man till en hemsk modern sådan som var direkt avskräckande. Man fick inte inträda utan att man hade en giltig tågbiljett, som måste uppvisas och kontrolleras av vakten, som gick omkring i väntsalen och bevakade alla. Man fick inte sitta där i väntsalen längre än två timmar, oberoende av när ens tåg gick. Man fick inte äta eller dricka eller inta någon förtäring i väntsalen. Om man gjorde det kom vakten fram till en och körde ut en, som han gjorde med två oskyldiga ungdomar. Om då en passagerare där i väntsalen måste inta någon medicin ett speciellt klockslag och svälja den med något vatten, - skulle hon då våga göra det utan att riskera att bli utkörd av vakten? Kort sagt, hela detta system tycktes vara inrättat för att göra resandet så olustigt som möjligt för Italiens Statsjärnvägars kunder.

Av mina släktingar i Verona fick jag veta att Italien numera har världens högsta skatter på 57-58 procent i medeltal. Arbetslösheten är 12 miljoner eller närmare 30% av arbetskraften. Och det finns ingenting som tyder på att det kommer att bli bättre:

staten fortsätter att skära ner och höja avgifterna, och arbetslösheten fortsätter att stiga.

Verona bjöd på ett fullkomligt kalasväder. Det hade inte regnat där på två månader, och våren hade hunnit en månad i förväg, så att körsbärsträden redan blommade. Med förvåning åhörde mina släktingar min vittnesbörd om vintern i Konstantinopel, snöstormarna i Grekland, ösregnen på Sicilien, hagelskurarna omkring Neapel och åskvädren med det förfärliga regnandet i Rom - i Verona regnade det aldrig mer, sade de.

28.3. Men så fort jag reste till Venedig möttes jag åter av åska och blixtar och störtregn. Det var tio grader kallare i Venedig än i Verona fastän det bara är 12 mil ifrån.

En besynnerlig episod inträffade när jag skulle lämna Venedig. Milanotåget stod inne med alla dörrar öppna en trekvart före avgång, varför jag steg på tåget i tron att det var rätt tåg. Men efter fem minuter satte sig tåget i rörelse. Det var således fel tåg, och jag lyckades hoppa av det i farten innan denna ännu blivit för hög. När sedan tåget passerade ut från stationen såg jag i en annan vagn en annan ensam passagerare som stigit på det för tidigt och som inte hunnit hoppa av. Han stod skräckslagen och hjälplös och blickade ut genom fönstret med världens mest obeskrivliga uttryck, som om han var ett litet barn som förlorat sin mamma.. Vart detta tåg sedan tog vägen med sin enda malplacerade passagerare kommer vi aldrig att få veta.

Det riktiga tåget kom sedan in en kvart senare på stationen, och jag kunde genom blixtar och doner och regnskurar via Vicenza återvända till det allttjämt kruttorra Verona. Under resan ägde till och med flera strömavbrott rum inne i tåget. På väderlekskartan kunde vi i Verona också senare på kvällen se hur hela södra Italien med Sicilien var täckt av ovädersmoln med ösregn och åskväder av imponerande massivitet. Påsken hade sedan ett snötäckt Vesuvius att uppvisa.

30.3. Påsken i Verona förlöpte sedan traditionsenligt med stor släktmiddag ute på landet i glänsande vårväder och med klar sikt från Castagné ända bort till Lago di Garda. Som vanligt kom jag och kusin Paolo i livlig diskussion med varandra. Han hade i januari varit i New York och Philadelphia och hade glänsande bilder och böcker därifrån att uppvisa. "Men inte är det som Konstantinopel," vågade jag provocera honom.

"Vad menar du? Här är världens mest praktfulla stad med världens högsta skyskrapor, och allt du har att säga är att det inte är som Konstantinopel. Vad har då Konstantinopel som New York saknar?"

"Historia," svarade jag. "Det land vi kallar Turkiet har 5000 år av historia bakom sig. Konstantinopels levande historia har pågått i 2500 år. Till och med turkarna, som existerat i Turkiet i bara drygt tusen år, har en fem gånger större historia än New York och ditt USA, som bara existerat i 200 år."

Då var jag mera imponerad av hans skildring av Moskva, när han en morgon klockan 7 steg ut på Röda Torget som då var helt snötäckt utan att en människa ännu lämnat ett fotavtryck på hela torget. Moskva hade i alla fall varit Rysslands huvudstad redan för 500 år sedan.

Min avsikt hade varit att från Verona fara vidare till Wien och hälsa på min kusin där, men tyvärr fick jag ingen telefonkontakt. Tydligt hade numret ändrats, och att från Italien ta reda på vad det eventuella nya numret kunde vara verkade omöjligt. Den italienska nummerbyrån kunde bara informera om riktnumret till Wien. Dessutom var det föga troligt att de skulle vara hemma under påsken. Om jag for till Wien och sedan inte fick tag i dem skulle sedan resan hem erbjuda långa väntetider i Wien och Berlin. Det verkade klokare att resa direkt hem och sedan ta reda på deras

nya nummer därifrån. Från Verona till Göteborg skulle resan vara smärtfri med bara två tågbyten (i München och Köpenhamn) utan någon extra väntetid. Det skulle ta sammanlagt 26 timmar, och jag skulle vara hemma onsdag den 2 april efter en resa på 22 dagar. Därigenom skulle jag vinna mycket tid genom att hinna återuppta mitt arbete i Göteborg tidigare än planerat. Jag föll för denna frestelse.

31.3. Emellertid blev avresan ändå uppskjuten genom att doktor Marisa bjöd oss ut måndag kväll. Hon är en mycket säregen läkare som springer maraton en gång i veckan och går året runt i sandaler utan strumpor. Vi kommer alltid mycket väl överens och har mycket att tala om, fastän hon inte alls är som mina andra läkare. Hennes diagnos på mig är att jag verkar 12-15 år yngre än vad jag är, och hennes enda medicinska råd till mig är att jag skall fortsätta leva som hittills. Det säger sig självt att hennes prescriptioner är lätta att följa. Hon är i min ålder och ogift liksom jag.

1.4. För att få en sista kväll med familjen uppsköt jag min avresa en dag och använde den sista dagen till en cykeltur till Lago di Garda. Vädret var perfekt, och sjön låg nästan spegelblank. Det var en njutning att leda cykeln hela vägen längs stranden från Cisano via Bardolino till Garda. Det var en sju mils utflykt som tog precis tre timmar, men trött blev man i baken. Det var emellertid en värdig avslutning på vad som mer och mer på grund av det varma vackra vädret hos familjen i Verona (med 21 grader denna dag) framstod som rena drömresan.

2.4. Det kanske kan vara av intresse för somliga att få veta hur det gick till när Arenan i Verona blev opera.

Arenan i Verona är lika gammal som vår tideräkning och i betydligt bättre skick än Colosseum i Rom, fastän även Veronas arena mest användes som stenbrott efter den romerska tiden. 1913 var arenan i Verona mest ett tillhåll för hemlösa katter, hundar råttor och uteliggare. Den var helt öppen för vem som helst att gå in i, och folk brukade använda den som skrotupplag. Den var alltså samtidigt stadens soptunna och outtömliga stenbrott.

En dag träffades poeten Berto Barbarani, målaren Angelo dall'Oca Bianca samt tenoren Zenatello på Bar Liston på Piazza Bra, den stora platsen utanför arenan, och drack och hade det gott i solen som de tre gamla vänner de var. När de satt där och slappade råkade poeten undslippa sig en plötslig tanke, ett hugskott: "Egentligen är det bra synd att arenan bara är ett skrotupplag. Tänk om vi kunde sätta upp en opera där i stället."

"Du är galen!" sade tenoren. "Den är alldeles för stor. Inte ett ljud skulle höras längre än hundra meter från en så öppen scen!"

"Men idén är inte så dum egentligen," sade målaren. "Och jag känner en arkitekt som kunde göra dekoren. Faggioli älskar att satsa på stort."

"Vi går in och ser om det är möjligt!" sade poeten. "Kom, Zenatello! Du skulle aldrig kunna få en större scen!"

Och de gick in i arenan bland alla skrotupplagen och stenbrotten, alla katterna och all smuts och bråte, och det såg hopplöst ut. Men tenoren ställde sig i den östra ändan och började vråla en aria. Poeten stod då långt därifrån och hörde varje ord, så han ropade tvärs över arenan: "Sluta, Zenatello! Du sjunger ju som en megafon där borta!"

Och Zenatello hörde varje ord av detta, och målaren som stod långt därifrån hörde varje ord av vad kollegerna skrek och förvånade sig över en så god akustik trots all bråten och katterna, så han blandade sig i samtalet och ropade:

"Mina vänner! Vartenda ord ni säger hörs alldeles övertydligt! Akustiken här inne är fantastisk! Saken är klar! Vi sätter upp Aida!"

Och så blev det. Författaren-kritikern-dramatikern Renato Simoni ställde upp på deras sida, och arkitekten Faggioli gjorde Arenans första Aida-kulisser. Arenan rensades från skrot och katter och uteliggare, och premiären blev en utomordentlig succé i juli 1913. Sedan dess uppförs Aida årligen i Arenan i Verona och alltid med ekonomisk framgång, medan samtidigt 4-5 andra operor även sätts upp på Arenan varje sommar under juli-augusti. Det är världens största operascen och utomhusscen och i viss mån den förnämsta. Den har ingen like i världen.

Hemresan från Verona utmärktes av både kontraster och tur. I Tyrolen var Fimbulvintern dominerande med nästan sibiriskt landskap av överväldigande snödrivor och isiga vidder överallt, men som resällskap från München råkade jag ut för resans bästa nya bekantskap: en briljant advokat från Belgrad, som studerat i Rom och Chicago. Vi hade utomordentligt intressanta samtal hela natten om rätt och orätt, om kontrasterna mellan öst och väst, om de balkanska kriserna, om Jugoslaviens framtid och dess bittra arv från den turkiska gårdagen. Han attribuerade de jugoslaviska krigen helt och hållet till arvet från turkarna, som visserligen lämnat Jugoslavien men lämnat kvar ett bittert visitkort i form av den aggressiva turkiska mentaliteten. Samtidigt var han mycket kritisk mot Amerika, som han menade att var fullständigt andefattigt och historielöst. När han berättat för sina vänner i Chicago om att en kyrka i Belgrad firade 800 år hade ingen amerikan trott honom. "Du måste mena 80," menade de. Sådant gick de inte på.

Men han talade engelska, italienska, tyska och franska utom diverse östeuropeiska språk och var underbart kultiverad och väl bevandrad i de svåraste internationella juridiska problemen. Han menade att den största faran för världen var dess kulturella och intellektuella utarmning genom kapitalismens forcerade ytlighet. Hans största invändning mot Amerika var hans observation av hur amerikanerna blev alltmer personligt isolerade och polariserade genom sin arbetsnarkomani. "De sitter bara var och en för sig och arbetar med sina datorer helt utan någon kontakt med den levande mänskliga världen, medan det allra viktigaste för det mänskliga livet är att människorna umgås och har kontakt med varandra, talar med varandra och förstår varandra över alla gränser. Just detta går amerikanerna miste om genom sitt frenetiska prioriterande av att bara förtjäna pengar med att var och en sitta ensam för sig framför sin datorskärm."

Sålunda blev resans sista intryck en hoppfull glimt av ett vettigare Jugoslavien i framtiden genom en ädelt kultiverad serb som genom sina erfarenheter av både hela världen och sin egen krigsskådeplats i hemlandet kanske hade djupare inblickar och visste mer om mänskligheten än hela världen utanför Jugoslavien.

Det är bara att bygga vidare på kloketens trots allt oförgängliga hopp.

Slut.